

Раждането на американският консерватизъм: кратка история в портрети

Ирена Тодорова, гл. ас. д-р
департамент „Политически науки“

Третата страна след Великобритания на Чърчил и Франция на дьо Гол, в която се утвърждават принципите на демократичния консерватизъм (наричан там не особено коректно *традиционен*) са Съединените американски щати, чийто възход и превръщането им в лидер на Свободния свят, веднага след края на Втората световна война ще ги превърне и в моден законодател в света на политическите идеи, в това число и на десницата.

Началото обаче е трудно. Изпаднала в тежка идейна и организационна криза след конфликта между Теодор Рузвелт и Уилям Тафт, във времето между двете световни войни Републиканската партия е доминирана от фракцията на *Старата десница* (англ. *Old Right*), които обаче макар да постигат политически успехи не притежават онзи идеен заряд, който през предишните години е превръщал републиканците в моралния лидер на американската политика. Дъното е достигнато през 1929 г., когато в началото на мандата на републиканския президент *Хърбърт Хувър* започва Голямата депресия, довела до срив на фондовия пазар, масова безработица, ниски доходи, банкови фалити и фалити на предприятията, както и незапомнено намаляване на държавните приходи. В резултат следващите избори през 1932 г. са изгубени и на президентското кресло сяда демократът Франклин Делано Рузвелт, който обявява амбициозен *Нов курс* (англ. *New Deal*) за излизане от икономическата криза. Именно продължителното управление на Рузвелт обаче ще се превърне в онзи катализатор и повратна точка, която ще постави началото на трайните преобразувания в Републиканската партия, позволили ѝ да оцелее и да достигне до нови политически върхове.

Веднага след изборната загуба Хувър и Старата десница започват да търсят изход от политическа изолация, в която са изпаднали за да могат по-успешно да се противопоставят на интервенционистичните мерки на новия президент, когото обвиняват в социализъм и предателство към своята класа. През тези трудни години Републиканската партия болезнено се нуждае от още избиратели и лидерите ѝ полагат големи усилия да ги открият. Избирателите всъщност са под носа им, но привличането им към *Добрата стара партия*

въобще не изглежда лесна задача. Става въпрос за онези консервативни жители на южните щати, които след Гражданската война отказват да потърсят политическо представителство в партията на Линкълн и по неизбежност гласуват за демократите. Въпреки това, планът е задействан и с много такт и упоритост в края на 1937 г. сенаторът Йосиан Бейли обнародва Консервативен манифест, който дава началото на *Консервативната коалиция* между републиканците и южните демократи. През следващата 1938 г. коалицията прави първия си пробив и е поставено началото на най-продължителната републиканска доминация в Конгреса (продължила до 1963 г.).

За да се стигне до истински триумф на американския демократичен консерватизъм обаче има нужда от още нещо...

Докато за консерваторите в Европа е достатъчно просто да стъпят върху консервативните традиции на собствените си страни за да надградят над тях принципите на демократичния консерватизъм, отвъд океана, положението е много по-сложно. Всъщност до Втората световна война в САЩ битува тезата, че американски политически консерватизъм просто не съществува. За водещите изследователи на политиката, Съединените щати изначално са система освободена от аристокрация и феодални институции и по тази причина, тъй като никой не се е борил да защити Стария режим от радикалните революции, консервативна реакция така и не е възникнала, а политическото наследство на Хамилтън, Линкълн и Теодор Рузвелт трябва да се разглежда като част от историята на модерния либерализъм. Необходимо е огромно интелектуално и академично усилие, което да смени доминиращата научна парадигма, да покаже действителната историческа дълбочина на американската десница и да формулира базовите ѝ принципи и приоритети занаяпред. Любопитно е, че точният човек, на точното място се оказва не друг, а един роден (1918 г.) край железопътната гара на преградията на Детройт и израстнал в малкото познато с тежките сухи зими и знойни пълни с комари лета градче Мекоста.

Детските години на *Ръсел Кърк* минават в град, потънал в икономическа депресия, висока безработица и голяма бедност. Въпреки това, той успява да намери вдъхновение за своите бъдещи начинания, като започва да изследва историята на своите прадеди и нито за миг не позволява на обгърнатата от нищета среда да го потопи във всекидневното си отчаяние. Баща му, на когото е кръстен е едва с основно образование, но някак си успява да изхранва семейството, изкарвайки по някоя пара от работата си като локомотивен

машинист. Майка му Марджъри се занимава предимно с възпитанието на Ръсел, а дядо му по майчина линия Франк Пиърс е този, който оставя действително голяма следа в неговото интелектуално развитие.

Малкият Ръсел обичал да чете Луис Карол и Роберт Луис Стивънсън както и много други класически приключенски и фантастични романи. В юношеските си години той често посягал към прашните рафтове с книги на достолепния Франк Пиърс, където откривал Самюел Джонсън, Едмънд Бърк, Виктор Юго, Чарлз Дикенс, Марк Твен и др. Всички тези автори надали щяха да повлияят толкова на представите на младия Ръсел, ако не бяха така задълбочено коментирани по време на дългите разходки из буковите гори с неговия дядо. Тези незабравими за него дни, преминават и в задълбочени разговори за смисъла на живота, икономическия прогрес, характера на Ричард III (), безсмъртието, силата на мечтите и пр.¹

Ръсел Кърк получава своето бакалавърско образование в Университета в Мичиган, а магистърското в Университета в Дюк. Именно в Дюк, той се сблъсква с американския юг, който става основа на текстовете му.

Тук обществото е консервативно, макар преди осемдесет години понесло силен удар, въпреки това предпочитам живота тук пред живота в някои северни градове.²

През 1941 г. след като завършва Университета в Дюк, Кърк се връща в Гринфийлд, където се изхранва като туристически гид. По-късно започва работа като администратор в компанията *Ford*, но бързо се отегчава от ритъма на модерната индустриална система. От тази гледна точка, постъпването му в американската армия идва точно навреме, защото останал сам със себе си в продължение на четири години той достига до важни изводи:

Моята вяра не е вяра в Просвещението, сега вече съм сигурен, а е готическа, средновековна, в своя темперамент и структура. Не обичам студената хармония и перфектната организационна изправност, това което открих е разновидност, вековност, традиция, мистерия, ужас.³

След армията, Кърк започва да преподава история на цивилизациите в университета в Мичиган. Там той често декларира несъгласието си с ниските академични стандарти, твърде високия прием на студенти и стимулирането на технически дисциплини за сметка на традиционните *artes liberales* (и дори нарича тамошните политолози и социолози – *порода*

¹ R. Gerald. *The Postmodern Imagination of Russell Kirk*. University of Missouri, 2007, pp.15 - 17.

² Ibid., p.19.

³ R. Kirk. *Confessions of a Bohemian Tory*. Fleet Publishing Corporation, 1963, p. 20.

тъпи кучета⁴). За сметка на това, младият учен често пътува до Шотландия, където изнася лекции в най-стария университет Сейнт Андрюс. В крайна сметка, тъй като преподавателската работа го отегчава, Кърк решава да си вземе отпуск и да започне да пише история на английските консервативни мислители. За него британското общество е своеобразен пример за това, как идеите на Едмънд Бърк, могат да бъдат осъществени на практика, а самата Великобритания – олицетворение на всичко, за което Кърк мечтае – непрекъснатата връзка между история и настояще, при която нищо не е напълно остаряло и нищо не е изцяло ново.

Именно при тези си занимания, той стига окончателно до извода, че Америка също има своята консервативна традиция и се вдъхновява от идеята да я проучи и разкаже. През 1953 г., Ръсел Кърк става единствения американец получил титлата Doctor of Letters на университета Сейнт Андрюс, където завършва доктората си озаглавен „*The Conservative mind: from Burke to Santayana*“.

Това мащабно изследване превръща Ръсел Кърк в откривател, защитник и основен идеолог на американския традиционен консерватизъм. С неговото издаване 35-годишният учен е хвърлен в съвсем нова роля и от никому неизвестен преподавател по история на цивилизациите се превръща в един от най-големите изследователи на американската политическа традиция. В доста обемистия си труд, той без да отрича либералните основи на американската държавност, намира място и за консервативният елемент сред тях. Във времена, доминирани изцяло от либерални идеи, Ръсел Кърк успява да извади на светло отдавна погребани и отхвърлени от американското общество възгледи и прави значителен пробив в политическата философия, в която доминира схващането, че няма друга легитимна традиция, освен либералната и не идеите на Бърк, а тези на Лок трябва да се пазят и възпроизвеждат в обществото и политиката.⁵

Либералната академична общност е до такава степен разгневена от излизането на „*The Conservative mind*“, че започва да обвинява автора в липса на теоретични постановки и обслужване на корпоративни интереси (тъй като според нейните представители консерватизмът не обслужва никой друг освен богатите). Редица либерални

⁴ R. Nisbet. *The Portable Conservative Reader*. New York, Viking-Penguin, 1982, p. 645.

⁵ По-късно *The Conservative mind* ще изиграе значителна роля в преоткриването на автори като Джон Рандолф Прайс, Джеймс Фенимор Купър, Натаниел Хоторн и др. Вж. G. J. Russello. *The Postmodern Imagination of Russell Kirk*. University of Missouri, 2007, p. 21.

интелектуалци, като Луис Харц и Уолтър Липман яростно се нахвърлят на предложените от Кърк постановки за развитие на обществото, заявявайки че политически консерватизъм е възможен само там където има класово разделение и управление на аристокрацията, но не и в Америка земята на средната класа и дребните буржоа.⁶ Всички критики дават повод на Кърк да продължи да се занимава с темата, тъй като в тях той открива слабостта и повърхността на либералните идеи. Продължава да пише, като през 1957 г. издава „*The American Cause*“, а през 1960-те години публикува книги като „*Old House of Fear*“, „*The Surly Sullen Bell and other stories*“, „*A creature of Twilight*“ и др.

Дори най-бегъл поглед върху наследството на Ръсел Кърк, еднозначно показва, че неговият консерватизъм е демократичен, изхождащ от *Размислите* на Бърк и преминаващ през политическото и интелектуалното наследство на британските консерватори-реформатори, на либералния консерватизъм на бащите-основатели на САЩ, тори-демокрацията на Рандолф Чърчил и прогресисткия консерватизъм на Рузвелт и Тафт. Във всички свои текстове, Кърк се води от няколко основни принципа като: вярата в традицията; в Бог и законите на природата; в реда и естествените неравенства; в неразривната свързаност на свободата и собствеността; в установените традиции и обичаи и убеждението, че иновациите и политическите реформи трябва да се съотнасят с традицията, а не да я отхвърлят; а също така и, че всяка култура произтича от религията, а християнската религия е неизменна част от западната цивилизация.⁷

В първите си текстове Кърк размишлява предимно върху традиционния консерватизъм на Бърк и консервативната политическа философия, а темата за свободния пазар се появява едва в по-късните му години. По това време на мода в САЩ вече е неоконсерватизмът, който безрезервно абсорбира пазарния фундаментализъм на либертарианците, факт който Кърк не приема, наричайки ги *чуруликащи сектанти* (перифраза на Т. С. Елиът), които нямат почти нищо общо с консерватизма. За него либертарианското движение не е плътно и философски обосновано:

*Идеологическа клика винаги разделяща се на малки и странни секти, които често нямат общо помежду си.*⁸

⁶ L. Hartz. *The liberal tradition in America*. Harvest Books, 1991.

⁷ G. J. Russello. *The Jurisprudence of Russell Kirk*. Modern Age 38, 1996, p. 354 - 363.

⁸ R. Kirk. *Libertarians: the Chirping Sectaries*. Modern Age. Wilmington, DE: Intercollegiate Studies Institute, 1981, pp. 345 - 351.

Освен автор на много книги, Ръсел Кърк се превръща и в създател и вдъхновител на едно от двете двете най-знакови американски консервативни списания – *Modern Age* (другото е имащото по-либертариански фокус и издавано от Уилям Бъкли-младши *National Review*). На страниците на *Modern Age*, което започва да излиза през 1957 г. Кърк налага своя традиционалистки възглед за американския консерватизъм. В статиите му могат да се срещнат тези срещу военните интервенции на американското правителство, срещу либертарианците, критики към идеите на Лео Щраус и неоконсерватизма.

Малко след успеха на списанието Ръсел Кърк става почетен стипендиант на най-влиятелния консервативен тинк танк *Heritage Foundation*.⁹ Това му дава възможността да напусне окончателно непоносимия му заради либералния си дух Мичигански университет и да се завърне в родната Мекоста. По това време известният консерватор се влюбва в красавицата Анет Кортманш и през 1963 г. се жени за нея. През следващите години домът на семейство Кърк става пословичен с топлото си отношение към приятели, колеги, студенти и дори скитници. Наричана *Благочестивия хълм* (англ. *The Piety Hill*), къщата на Анет и Ръсел Кърк става роден дом на редица от големите идеи на модерната консервативна мисъл.¹⁰

През годините консерватизмът на Кърк видимо еволюира... Когато през 1953 г. той пише “*The Conservative Mind*” той посочва за водещи шест принципа на консерватизма, които стават основна тема сред консервативните мислители. През 1982 г. в “*Portable Conservative Reader*” ги представя видоизменени, а в последната си книга от 1993 г. “*Politics of Prudence*” принципите стават десет: 1) консерваторът вярва, че съществува траен морален ред; 2) консерваторът се придържа към обичаи, традиции и приемственост; 3) консерваторът вярва в принципа на Провидението; 4) консерваторът се ръководи от принципа на благоразумието; 5) консерваторът обръща внимание на принципа на различието; 6) консерваторът е притиснат от принципа на несъвършенство; 7) консерваторът е убеден, че свободата и собствеността са тясно свързани; 8) консерваторът се противопоставя на принудителния колективизъм; 9) консерваторът възприема необходимостта от разумни ограничения при наличието на власт и човешка страст; 10) консервативният светоглед

⁹ R. Kirk. *The Politics of Prudence*. Intercollegiate Studies Institute, 1993, p. 258.

¹⁰ T. Stanley. *Buchanan's Revolution: How Pitchfork Pat raised a rebellion—and why it failed*. The American Conservative, The American Ideas Institute, 8 February 2012.

разбира, че постоянството, както и промяната трябва да бъдат естествено припознати от силното общество.¹¹

Освен, че отличават демократичния консерватизъм от либерализма и социализма, принципите формулирани от Ръсел Кърк поставят ясна демаркационна линия и между традиционния американски консерватизъм, както те го разбират и набирация сили неоконсерватизъм. За да му се противопоставят, през 1976 г. последователи на Кърк от Средния Запад създават института *Рокфорд* като поредния идеен център на консервативната републиканска десница. Именно за да се отличат от неоконсерваторите, през 1980-те години, *къркцианците* започват да се наричат *палеоконсерватори* (от грц. *παλαιο*, т.е. *стар*).¹²

Основен кливидж между неоконсерваторите и палеоконсерваторите са теми като военната намеса в чужди страни и т.нар износ на демокрация. На практика макар и двете течения да вярват убедено в ограниченото правителство, гражданско общество, традиция, семейство, религия и западна идентичност, разделението между тях идва заради претенцията на неоконите, че западните ценности са универсални и либералната демокрация може да бъде наложена на целия свят. От тази гледна точка, американската политическа мисъл разглежда неоконсерваторите като съзидатели на империя, които чрез военни и други действия се стремят да разширяват нейното световно надмощие, а палеоконсерваторите като крепители на републиката, така както бащите-основатели са си я представяли. В същността си палеоконсерватизмът е един интровертен консерватизъм, защитаващ традиционните ценности, малкото правителство и гражданското общество (национализмът при него е по-скоро икономически и културен, отколкото политически).

В края на 1980-те ръководителят на института *Рокфорд* *Томас Флеминг* започва да издава и месечното списание *Chronicles*, което постепенно се превръща във водеща трибуна на палеоконсерватизма. Сред авторите в списанието освен Ръсел Кърк са привлечени и хора като *Самюъл Франсис*, *Патрик Бюкенън*, *Робърт Низбет* или перуанския писател *Марио Варгас Лъоса*.

През тези последни години от живота си Кърк е особено критичен към родения от неоконсерватизма републикански милитаризъм:

¹¹ R. Kirk. *Ten Conservative Principles*. Kirk Center, <http://www.kirkcenter.org/>, посетен на: 16 август 2016.

¹² В началото палеоконсерваторите са се наричали американците с традиционни консервативни разбирания, земеделците от Юга, анти-комунисти и др.

Някога президентите Удроу Уилсън, Франклин Рузвелт и Линдън Джонсън върваха в световната американска доминация. Днес Джордж Буш очевидно подражава на тези видни демократи... През целия двадесети век, републиканците са били предимно привърженици на предпазливост и съдържаност при провеждането на външната политика. И се появи Буш, който рязко смени курса на фискалната и военната политика. Предлагам Републиканската партия да се раздели с добрата си репутация на въздържаност и скромност и да се превърне в разточителна машина за харчене на пари за оръжия вместо за храна. Обществото няма дълго да толерира това, ще пострада дори американското световно влияние и самият американски просперитет.¹³

След като написва повече от 30 книги, стотици есета, статии, литературни разкази и става баща на модерния американски консерватизъм Ръсел Кърк си отива от този свят през 1994 г. от сърдечна недостатъчност в своя роден дом в Мекоста. С изследователската си дейност обаче, той вече е проправил пътят на американския консерватизъм в реалната политика.

В политическата практика: от Голдуотър до Никсън

Интелектуалните усилия на Ръсел Кърк, а също и на Уилям Бъкли и Милтън Фридман (за които ще разкажем по-подробно в следващата глава) в крайна сметка успяват да създадат подходящата среда, в която един за пръв път осъзнат американски консерватизъм, да започне да се налага и в реалната политика.

Първите податки за това всъщност се появяват веднага след края на Втората световна война, когато благодарение на позициите си в Конгреса, консервативните републиканци стартират серия от разследвания срещу комунистическата инфилтрация в правителството на Рузвелт (един от главните свидетели в започналите съдебни процеси става бившия комунист, а сега отявлен антикомунист и герой на консерваторите *Уитакър Чембърс*). През 1952 г. републиканците издигат за свой кандидат прославилия се във войната ген. Дуайт Айзенхауер и най-накрая успяват да спечелят президентски избори. От Белия дом, новият държавен глава се превръща в лице на модерния републиканизъм – ограничено правителство, балансиран бюджет и ограничаване на правителствените разходи. Макар да запазва Новия курс, смятайки го за необходим гарант за разширяване на социалната сигурност, Айзенхауер успява да намали ролята на федералното правителство в

¹³ R.Kirk. *Political Errors at the End of the Twentieth Century. Part I: Republican Errors*. Heritage Foundation, <http://www.heritage.org/research/lecture/political-errors-at-the-end-of-the-20th-century>, посетен на: 16 август 2016.

икономиката, а също и разходите за отбрана, като пренасочва националната стратегия на зависимост от скъпи военни дивизии към евтини ядрени оръжия.

Може би най-спорният момент през двата мандата на Айзенхауер е т.нар. *маккартизъм* (терминът идва от името на поставилия началото му сенатор *Джоузеф Маккарти*), свързан с нови мащабни разследвания срещу предполагаеми комунисти. В хода на разследванията, хиляди американци са разпитвани и обвинени, че са комунисти или комунистически симпатизанти. Основните заподозрени са държавни служители, представители на шоу-бизнеса, академичните кръгове и профсъюзните лидери като въпреки неубедителните доказателства, много хора губят работата си, а някои дори са лишени от свобода. В крайна сметка Маккарти и съмишлениците му обръщат общественото мнение срещу себе си и президентът Айзенхауер призовава партията да се дистанцира от него. Достигнали най-ниската точка на своята популярност, републиканците имат нужда от ново начало и именно в този момент научните усилия на преоткриващите американската консервативна традиция интелектуалци и стратегиите на партийните функционери се срещат. Заслугите изцяло са на известният като *Г-н Консервативен* (англ. *Mr. Conservative*) сенатор *Бари Голдуотър* от Аризона, който кандидатирайки се за президент през 1964 г. отправя сериозна консервативна, непозната до този момент, провокация към американските граждани и политици.

Новата надежда на Републиканската партия е родена през 1909 г. във Финикс, Аризона, в семейството на богатшите барон Морис Голдуотър и Хати Жозефин Уилямс. Истинската му фамилия е Голдуосър, но след като дядо му полският евреин Мишел Голдуосър емигрира в Лондон я променя на Голдуотър. Майката на Бари е от религиозно епископално семейство и религиозното му възпитание преминава през тази вяра, макар в редки случаи той да се определя като евреин. Въпреки възпитанието си Бари почти не стъпва в църква до края на живота си, смятайки че религиозността не се определя от броя посещения в църковния храм, а от силата на вярата, която носиш вътре в себе си.¹⁴ Бизнес нюхът на Голдуотър, който му помага и по-късно в политиката всъщност се дължи на фамилното възпитание. От малък следи работата на баща си, от който учи много макар да не е в добри отношения с него. След смъртта му през 1930 г., наследява семейния бизнес и

¹⁴ R.A. Goldberg. *Barry Goldwater, the standard scholarly biography*. Yale University Press, 1997, pp. 22-27.

макар първоначално да е плах и неуверенен се справя добре и развива дейността му в такива размери, че започва да печели повече отколкото е очаквал.¹⁵

Първоначално Бари Голдуотър посещава елитно частно училище във Вирджиния, където се увлича по спорта, а по-късно се записва във Военната академия и за кратко в университета в Аризона. Ставайки републиканец в силно демократичен щат, Голдуотър започва да се занимава с въпроси свързани с насърчаването на иновативни бизнес практики, противопоставя се на Новия курс на Рузвелт, най-вече заради политиката на стимулиране на синдикатите, които смята за корумпирани и силно се увлича по идеите на Хърбърт Хувър, с когото по-късно става и близък приятел. През 1934 г. Бари сключва брак с дъщерята на богатия индустриалец от Индиана Маргарет „Пеги“ Джонсън, с която имат две дъщери и двама сина¹⁶. Съпругата му умира през 1985 г. и седем години по-късно успял да се отърси от загубата, популярният вече сенатор се жени за по-младата от него с цели 32 години медицинска сестра Сюзън. По това време той е един от най-колоритните политици, който освен с тезите си прави впечатление и с разностранните си хобита, като фотографията, колекционирането на индиански кукли, които дарява на музей във Финикс или пък участието му като водещ в радио за аматьори.

Звездният миг на Бари Голдуотър настъпва през през 1964 г., когато той решава да се кандидатира за президент. След яростна битка на предварителните избори в Републиканската партия новата надежда на американския консерватизъм успява да си извоюва желаната номинация. Неговият основен опонент (от който за малко да загуби) е губернаторът на Ню Йорк Нелсън Рокфелер, либерален републиканец, който смята, че съперникът му е твърде краен и ще доведе САЩ до ядрена война. В това има доза логика, тъй като в рамките на кампанията си Голдуотър критикува меките политики на Линдън Джонсън и дори в своя реч призова ядрените оръжия да бъдат разглеждани като конвенционални и да бъдат използвани във войната във Виетнам и в битката с комунизма.¹⁷

Освен с външно-политическите си тези, Голдуотър шокира и със своя фискален консерватизъм и войстващ антикомунизъм. През 1964 г. той публикува книгата си „*The*

¹⁵ K. Garcia. *Early Phoenix*. Arcadia Publishing. 2008, p. 62.

¹⁶ Любопитно е, че вече в напреднала възраст Голдуотър е принуден да смени радикално възгледите си по отношение на правата на хомосексуалистите от един от своите внуци – Ту Рос, модел, гей и хив позитивен. Вж. R. A. Goldberg. *Barry Goldwater, the standard scholarly biography*. Yale University Press, 1997, pp. 41-42.

¹⁷ *Our Defense: A Crucial Issue for Candidates*. – In: *Life*. September 25, 1964, p. 11.

Conscience of a Conservative“, в която излага твърдите си антикомунистически позиции. Този текст се превръща във фундаментален за множество политически кръгове.¹⁸ В реч пред партията през същата 1964 г. в своя защита Голдуотър казва:

*Бих искал да ви припомня, че екстремизмът в защита на свободата не е порок.
И нека също ви припомня, че умереността в преследването на справедливост
не е добродетел.*¹⁹

Наред с вътрешната съпротива той получава атаки и от не малко популярни телевизионни и печатни медии, които заради демонстрирания краен политически курс го обявяват за психически нестабилен, за да може да бъде президент на САЩ (с част от тях той води съдебни дела, които печели). В крайна сметка Бари Голдуотър стига до катастрофална загуба от Линдън Джонсън, печелейки само в родния си щат Аризона и в още 5 по-малки щати в дълбокия юг. В своя защита той казва, че страната е потънала в скръб от убийството на Кенеди и не е готова за нов президент и добавя:

*Щяхме да загубим дори и Линкълн да беше с нас в кампанията.*²⁰

Макар да не печели президентските избори *г-н консервативен* се превръща в човекът, който окончателно слива консервативните идеи с програмата на Републиканската партия, счупва нейния силно елитистки характер и проправя по този начин пътя за бъдещите ѝ успехи. До края на живота си той продължава неуморно да се занимава с политика, наблюдавайки с удовлетворение как някогашните му скандални и ексцентрични тези постепенно биват приети от всички. Умира след масивен инфаркт през 1996 г. в дома си в Аризона. Погребаланата церемония се извършва едновременно от преподобен и равин.

След загубата на Бари Голдуотър на американската десница са необходими няколко години, през които да се забрави поражението и да се излезе от кризата. Това се случва благодарение на Ричард Никсън, едно нетипичното за републиканците лице, съчетаващо идеите на старите и новите консерватори, което успява да хвърли мост помежду им и да си извоюва убедителна победа на следващите избори.

Ричард Никсън се появява на бял свят през 1913 г. в малкото калифорнийско градче Йорба Линда и заради преклонението на баща му към английската история е кръстен на един

¹⁸ Голдуотър пише още *“With no apologies: The personal and political memoirs of United states”* през 1979 г. и *“Goldwater”* в съавторство през 1988 г.

¹⁹ R. Andrews. *Famous Lines: A Columbia Dictionary of Familiar Quotations*. Columbia University Press, 1996, p.159.

²⁰ J.P. Hunter III. *Money for power*. Washington D.C., USA, 2014, p. 597.

от най-легендарните английски крале – Ричард Лъвското сърце (братята му Доналд, Артър и Едуард също носят кралски имена).²¹ Въпреки величественото си име, Никсън израства в бедно семейство от работническата класа, класа която по-късно той последователно ще ненавижда, а желанието му да се отдалечи от нея ще се превърне в основен стимул за амбицията му да се издигне в социалната йерархия.²² Детските му години преминават в къщата построена от баща му Франсис, а майка му Хана се занимава с възпитанието на децата.

Когато навършва необходимите години Ричард Никсън заминава да учи в колежа *Уитиър*, където изгражда забележителни ораторски умения в отбора по дебати и малко преди дипломирането си през 1934 г. е избран за председател на Студентския съвет. Всичко това му струва огромни усилия, тъй като се налага да става всеки ден в четири сутринта, за да може преди да стигне в колежа да купи зеленчуци за семейната бакалия. През 1937 г. получава пълна стипендия по право в Университета Дюк, който завършва с отличие. По време на следването си той продължава да оглавява различни студентски структури и дори става член на почетното общество на най-добрите юристи *Order of the Coif*.²³

След като се дипломира, Ричард Никсън се връща в градчето Уитиър и започва да практикува адвокатската си професия. Покрай нея обаче обича да се развлича в местната театрална група, където среща бъдещата си съпруга, учителката Телма Катрин „Пат“ Райън. След сватбата им Ричард получава назначение в правителствената служба по контрол на цените и двамата заминават за Вашингтон. Работата му обаче се оказва твърде административна и той решава да се запише в армията и служи като офицер във военноморските сили в Тихия океан. През 1943 г. е повишен в лейтенант, а две години по-късно в капитан.²⁴

Политическата кариера на Никсън започва през 1945 г., когато републиканците в Калифорния се оказват неспособни да излъчат кандидат, който да победи популярен конгресмен от Демократическата партия. Тогава близък семеен приятел на Никсънови, част от комитета по избор на кандидата решава, че Ричард има необходимите качества на

²¹ J. Aitken. *Nixon: A Life*. Washington, D.C., Regnery Publishing, 1996, p.11.

²² G. W. Ferris. *Presidential Places: A Guide to the Historic Sites of the U.S. Presidents*. Winston-Salem, N.C., John F. Blair, 1999, p.209.

²³ C. Black. *Nixon: A Life in Full*. New York, Public Affairs Books, 2007, pp 20 - 23.

²⁴ *Ibid.*, p.62

победител и му пише писмо, в което го съветва да се впусне по-активно в политиката. Никсън е изненадан, но ентусиазиран, стяга си багажа и заминава за Калифорния, където без излишни дискусии е излъчен от Комитета за кандидат на републиканците. Спечелил номинацията той решава да напусне флота и заедно със съпругата си се връща в Уитиър, за да се отдаде на едногодишна кампания. През следващите месеци Ричард Никсън успява бързо да се ориентира в обстановката, атакува безмилостно оказалия си се свързан с група радикални комунисти опонент и печели изборите.²⁵

В Конгреса, Ричард Никсън бързо трупа популярност и през 1948 г. е преизбран, а две години по-късно печели място в Сената. По време на тази кампания, местен вестник му лепва прякора *Хитрият Дик* (англ. *Tricky Dick*), който му остава до края на живота. Вече в Сената Никсън става един от основните антикомунистически говорители, винаги подчертаващ обаче, че не приема антикомунизма просто като борба срещу комунистическите движения, а и като основен стълб на външната политика на САЩ.

Когато през 1952 г. Дуайт Айзенхауер печели номинацията на републиканцие за президент, изборът на вицепрезидент е прехвърлен на партийното ръководство и след прецизна оценка на ситуацията то излиза с предложението това да бъде Ричард Никсън. Никсън е млад, енергичен, агресивен оратор, антикомунист и с голямо влияние в ключовия щат Калифорния – перфектният допълващ образ до умерения ген. Айзенхауер.²⁶ Тандемът печели изборите и Айзенхауер решава да на своя вицепрезидент правомощия, каквито нито един негов предшественик дотогава не е имал.

През 1955 г. Айзенхауер получава инфаркт и вицепрезидентът неофициално поема властта до възстановяването му в продължение на цели шест седмици. Този период е решаващ за Никсън, тъй като той успява да овладее президентството в ситуация на много тежка криза. Когато в крайна сметка президентът отново поема властта, ясно осъзнава че вече ще бъде изцяло в сянката на енергичния си заместник.²⁷

През 1956 г. двамата отново се явяват като кандидатпрезидентска двойка и отново печелят изборите. По всичко личи, че вицепрезидентът няма да спре дотук и да подмине възможността да вземе в ръцете си цялата власт и действително през 1960 г. Никсън решава

²⁵ Ir. Gellman. *The Contender*. New York, The Free Press, 1999, p.82.

²⁶ J.Aitken. *Nixon: A Life*. Washington, D.C., Regnery Publishing, 1996, pp 222 - 223.

²⁷, St.E. Ambrose. *Nixon: The Education of a Politician 1913–1962*. New York, Simon & Schuster, 1987, pp. 375 – 376.

да обяви кандидатурата си пред републиканците за президент на САЩ. Среща сериозна съпротива, но в крайна сметка печели номинацията.

За съжаление, заедно с неговата, по това време изгрява и звездата на харизматичния демократ Джон Кенеди. Америка вече е подвластна на медиите и Никсън макар и със солидна практика попада в непознатата ситуация на първите президентски телевизионни дебати. Републиканецът се появява с блестящо подготвени тези, но блед, с торбички под очите и облян в пот, а съперникът му спретнат и уверен. В резултат Никсън катастрофално губи дебата (макар радио-слушателите да са на обратното мнение) и този провал бележи цялата му кампания, чак до мъчителната загуба със само 0,2% разлика в гласовете.

Загубата от Кенеди нанася тежък удар върху Никсъновото самочувствие. Въпреки това и въпреки съмненията за манипулация на вота в Тексас и Илинойс, бившият вицепрезидент проявява държавничество и отказва да оспорва изборите, за да не дискредитира Америка. През 1961 г. той заедно със семейството си се връща в Калифорния, където пише някои от най-добрите си книги, сред тях и „*Шестте кризи*“ в която описва работата си в президентството.²⁸ Поредният му провал е участието в изборите за губернатор на Калифорния през 1962 г., след загубата на които обявява края на политическата си кариера:

*Вече няма да имате Никсън, когато да ритате, защото джентълмени това е последната ми пресконференция.*²⁹

Изненадващо обаче, цели шест години по-късно Ричард Никсън решава да се завърне на политическата сцена. Този път той преценява добре специфичния контекст, в който се намира страната. Обществото е силно разединено и уплашено след убийството на Кенеди, а президентът Линдън Джонсън се люшка между необходимостта от военни действия във Виетнам и предизборните си обещания да бъде *кандидат на мира*, а не *ястреб* като опонента си Голдуотър. След като си осигурява номинацията на републиканците, Никсън започва агресивна кампания и печели изборите със слогана *Никсън Единственият* (англ. *Nixon The One*).³⁰ За успеха му ключова роля изиграва неговата т.нар. *Южна стратегия* (англ. *Southern strategy*), т.е. още по-пълното отваряне на Републиканската партия към

²⁸ С. Black. *Op. cit.*, p.431.

²⁹ М. Liberman. *Last (and first) things*. Audio transcript, <http://millercenter.org/president/biography/nixon-life-after-the-presidency> , посетен на: 14 октомври 2016.

³⁰ С. Black. *Op. cit.*, pp.513 - 514.

белите, расистки настроени жители на някогашната Конфедерация, които възмутени от политиката на десегрегация провеждана от Кенеди и Джонсън окончателно се преориентират към републиканската партия, превръщайки щатите си от крепости на демократите в такива на републиканците. Разбира се Никсъновата победа става факт и заради подкрепата на тихото мнозинство от консервативни американци в цяла Америка, чийто притеснения от разрастващото се хипи-движение съвпадат с ненавистта, която самият Никсън изпитва към него.

Новият президент встъпва в длъжност в момент, когато Америка се тресе от разделения, войната е в разгара си, жените протестират за равни права, а в градовете расово насилие цари. С помощта на много добре подбран екип обаче, Ричард Никсън започва стъпка по стъпка да овладява положението. От гледна точка на международната политика най-важният член на екипа му е държавният секретар *Хенри Кисинджър*, историк и политолог от немско-еврейски произход. Заедно с Никсън той прокара политиката на разведряване в отношенията със Съветския съюз, подобрява отношенията с Китай и слага край на войната във Виетнам. На практика, Никсън и Кисинджър успяват да надиграт Москва във всяка една конфликтна точка на планетата като целта им обаче е не да постигнат крайна победа, а да поддържат баланса на силите в духа на Виенския конгрес, съдействал за запазването на мира в Европа през почти целия XIX век.³¹ През цялата си кариера Кисинджър се опитва да прилага теоретичните принципи на класическия дипломатически реализъм за да постигне онова, което определя като *глобален силов баланс*. В *Доктрината Никсън*, която гарантира военна помощ на всички страни съюзници в случаите, в които те не могат да се отбраняват сами, попадат и страните от Средния изток, особено Израел, Иран и Саудитска Арабия, които по това време купуват оръжия в изключително големи размери от САЩ.

През 1972 г. Националната конвенция на Републиканската партия издига официално кандидатурата на Ричард Никсън за нов мандат. В своята програмна реч критикува предизборната платформа на демократите, като я нарича твърде страхлива и противоречива и особено техния претендент за президентския пост Джордж Макгавърн, който говори за рязко намаляване на разходите за отбрана, право на аборт, амнистия и легализиране на

³¹ Дж. Хейлбрун. *Съветите на Кисинджър*. – В: сп. *Геополитика*, бр. 1, 2015.

наркотиците и др.³² Линията му се оказва успешна и макар преди изборите всички социологически агенции да дават значителна преднина на Никсън, никой не познава, че той ще пожъне грандиозна победа, спечелвайки над 60% от гласовете на избирателите и губейки само в Масачузетс и окръг Колумбия.³³

Докато обаче тече успешната предизборна кампания, хора на президента нахлуват в централата на демократите в хотел *Уотъргейт* във Вашингтон и чрез монтирано записващо устройство източват нелегално информация, с която да шантажират високопоставени политически фигури. Когато след встъпването му в длъжност *Аферата Уотъргейт* става обществено достояние, Никсън първоначално отрича да е знаел за нея, но впоследствие изтекли от Белия дом записи, разкриват опитите му да скрие това престъпно деяние. През лятото на 1974 г. американският конгрес открива процедура по импийчмънт, в резултат на което президентът решава да подаде оставка. Вицепрезидентът Джералд Форд поема поста държавен глава и броени дни след това освобождава Никсън от отговорност за извършените закононарушения.

С напълно срината репутация, Ричард Никсън напуска Белия дом и заедно със съпругата си се мести в Ню Джързи, където се съсредоточава върху опити за изчистване на политическия си образ. Започва да пише книги, пътува много и се среща с редица бивши президенти, както на демократите, така и на републиканците. През 1978 г. пише „*РН: мемоарите на Ричард Никсън*“, книгата се превръща в бестселър и се радва на сравнително добри отзиви.³⁴ Умира през 1994 г. на 81-годишна възраст след претърпян инсулт. Дори след смъртта му американското общество остава дълбоко разделено в отношението си към бившия президент, тъй като за едни отишлият си е голям и уважаван държавник, а за други опасен престъпник.

С това приключва скромният ми опит за преглед на американския консерватизъм. Ако има нещо, което трябва да се подчертае за него в заключение, това е неговият свръхреализъм, надхвърлил очакванията дори на най-смелите си критици.

³² Th. H. White. *The Making of the President 1972*. New York, Atheneum, 1973, p.123.

³³ H. S. Parmet. *Richard Nixon and His America*. Boston, Little, Brown & Co, 1990, p.629.

³⁴ St. E. Ambrose. *Nixon: The Education of a Politician 1913–1962*. New York, Simon & Schuster, 1987, p. 525.

Използвана литература

- Дж. Хейлбрун. Съветите на Кисинджър. – В: сп. Геополитика, бр. 1, 2015
- Консерватизмът. Т.1, Т.2 (съст. Св. Малинов), С., 2000
- St.E. Ambrose. Nixon: The Education of a Politician 1913–1962. New York, Simon & Schuster, 1987
- G. J. Russello. The Jurisprudence of Russell Kirk. Modern Age 38, 1996
- H. S. Parmet. Richard Nixon and His America. Boston, Little, Brown & Co, 1990
- Ir. Gellman. The Contender. New York, The Free Press, 1999
- J.Aitken. Nixon: A Life. Washington, D.C., Regnery Publishing, 1996
- St.E. Ambrose. Nixon: The Education of a Politician 1913–1962. New York, Simon & Schuster, 1987
- R. Gerald. The Postmodern Imagination of Russell Kirk. University of Missouri, 2007
- R. Kirk. Confessions of a Bohemian Tory. Fleet Publishing Corporation, 1963
- R. Kirk. Libertarians: the Chirping Sectaries. Modern Age. Wilmington, DE: Intercollegiate Studies Institute, 1981
- R. Kirk. The Politics of Prudence. Intercollegiate Studies Institute, 1993
- R.A. Goldberg. Barry Goldwater, the standard scholarly biography. Yale University Press, 1997
- St. E. Ambrose. Nixon: The Education of a Politician 1913–1962. New York, Simon & Schuster, 1987
- T. Stanley. Buchanan's Revolution: How Pitchfork Pat raised a rebellion—and why it failed. The American Conservative, The American Ideas Institute, 8 February 2012
- Th. H.White. The Making of the President 1972. New York, Antheneum, 1973